

SYMPOSIUMVERSLAG

een landschap vol verrassingen

RAAD VOOR DE WADDEN

31 maart 2010

Der Aa-kerk te Groningen

Een landschap vol verrassingen. Dat was de titel van het congres dat de Raad voor de Wadden op 31 maart jl. hield in de Der Aa-kerk in Groningen. Het onderwerp van het congres was de ontwikkeling van recreatie en toerisme in het Waddengebied.

De dag werd voorgezeten door **Margreeth de Boer, voorzitter van de Raad voor de Wadden**. Zij legde uit waarom de Raad dit symposium heeft georganiseerd. De Raad heeft in 2008 op verzoek van de Tweede Kamer een advies uitgebracht over dit onderwerp onder de titel 'Identiteit als troef'. De Raad zag kansen voor de Waddenkuststrook, maar ook bedreigingen, zoals een ijle economische

infrastructuur. Op de eilanden bestaat eerder het risico van overconsumptie. Beide zouden meer van elkaar kunnen en moeten profiteren. De dag is geslaagd als mensen elkaar leren kennen, als er mogelijkheden tot samenwerking worden gezien en opgepakt en als er nieuwe facetten worden belicht.

De eerste spreker was **Max van den Berg, de Commissaris van de Koningin in de provincie Groningen**, die

zijn inleiding begon met de oorsprong van het woord Wad. De Latijnse voorloper van het woord Wad, 'vadam', komt al voor in een tekst uit 107 na Christus. Het is dus al een oude term, voor een gebied dat eeuwig jong blijft. Volgens Van den Berg is de verdienste van het advies van de Raad dat de kansen en mogelijkheden van de kuststrook zijn bekeken. Eén van de kwaliteiten is de authenticiteit, de spanning

tussen ontwikkeling en behoud. Massatoerisme zoals Delfsail kan, maar met mate.

De ligging van Groningen aan de Waddenkust is tot op heden onvoldoende benut. Wie is wel eens op de 'Noordkaap' van het Nederlandse vasteland geweest, gelegen boven de Emmapolder? Dit kan dan gecombineerd worden met een cultureel bezoek aan het Hogeland of aan de stad Groningen. Ook de verdere ontwikkeling van de Eemshaven biedt kansen. Er wordt gedacht aan de ontwikkeling van een wandel- en fietsroute langs de

kust, als onderdeel van een langere route van Den Helder tot Denemarken. De provincie doet dat samen met de gemeentes.

Sterke punten zijn het wadlopen, streekproducten, manifestaties en kunst en cultuur. Geprobeerd moet worden om de bezoeken te verlengen, maar dat is voor individuele ondernemers lastig. Een reëel probleem is de ijlheid van het gebied.

Bert Swart, burgemeester van Schiermonnikoog,

ging in op de situatie op Schiermonnikoog, de ontwikkelingsmogelijkheden voor de kuststrook en de rol van de overheid daarbij.

Swart verhaalde eerst over het eilandgevoel, dat hij zelf als burgemeester 's ochtends op weg naar het symposium mocht beleven. Schiermonnikoog is een klein eiland dat meer dan bijvoorbeeld Texel leeft van het toerisme. Een eiland moet blijven vechten

voor zijn bezoekers, zichzelf als merk neerzetten. Maar, we hebben goud in handen!

De wal is ook een fantastisch gebied. De eilanden en de wal hebben elkaar nodig. Als je kijkt naar de vertrekplaatsen van de veerboten, dan zie je dat Den Helder weinig trekt, dat Harlingen mooi is, maar de mensen onvoldoende de stad in weet te lokken, en dat Holwerd een gemiste kans is: daar trekken ieder jaar 600.000 mensen langs en that's it. De samenwerking tussen Schiermonnikoog en het Nationaal Park Lauwersmeer en met Lauwersoog loopt goed. Ze zijn onlosmakelijk aan elkaar verbonden. De vraag is: wat doe je waar? Golfbanen hoeven niet op Schiermonnikoog, maar kunnen wellicht prima bij Esonstad.

Er is geen sprake van overconsumptie op de eilanden. Graag zouden we meer mensen in de nu wat luwe seizoenen trekken. Dagjesmensen zijn altijd welkom, want er passen heel veel mensen op het strand.

Wel wil de heer Swart erop wijzen dat hij in veel verkiezingsprogramma's reducties van 20% aan ambtenaren leest. Liever ziet hij een reductie van 20% aan regels. Verstik het gebied niet!

Jens Enemark, secretaris CWSS, sprak over de status van het Duits-Nederlandse Waddengebied als Werelderfgoed. Enemark is secretaris van het Gemeenschappelijke Waddenzeesecretariaat in Wilhelmshaven dat de samenwerking voor de Waddenzee tussen Nederland, Duitsland en

Denemarken ondersteunt. Op de vraag van de dagvoorzitter of de Werelderfgoedstatus vooral kansen of vooral bedreigingen oplevert, antwoordde hij: alleen maar kansen! Zijn droom is dat ook het Deense deel bij het Werelderfgoed zal gaan horen.

Enemark schetste eerst de geschiedenis van de samenwerking tussen Nederland, Duitsland en Denemarken sinds 1978. De Werelderfgoedconventie van de UNESCO is in 1972 opgesteld, waarbij de Werelderfgoedlijst de kern van de conventie is. De oorsprong van de conventie ligt in Egypte, met de aboe simbel. De aanwijzing als Werelderfgoed is voor het Waddengebied een van de belangrijkste ontwikkelingen in jaren, vergelijkbaar met een Nobelprijs. Al in 1988 wilden de Duitsers het Nedersaksische nationale park Waddenzee aanmelden als Werelderfgoed, maar dat werd toen niet geaccepteerd, omdat het maar een deel van de Waddenzee betrof. De nominatie van de Duits-Nederlandse Waddenzee heeft in januari 2008 plaatsgevonden, en de Waddenzee is op 26 juni 2009 in Sevilla aangewezen. Belangrijk is de eis dat de integriteit van het gebied moet worden bewaakt, hetgeen betekent dat het gebied volledig moet worden beschermd, maar ook intact moet zijn en blijven.

De Waddenzeelands zetten de website www.waddensea-worldheritage.org centraal in de communicatie. Er zijn reizigers die speciaal naar Werelderfgoederen reizen. De kansen moeten nu worden gepakt, en niet twee jaar wachten. In Duitsland leeft dit meer dan in Nederland. Het goede beheer en de goede bescherming van het gebied moeten worden voortgezet. Toerisme moet duurzaam ontwikkeld worden. Het grijpen van de kansen is een gezamenlijke verantwoordelijkheid, niet alleen voor de overheden, maar voor iedereen die bij het gebied betrokken is.

Dirk Nijdam, directeur van Marketing Groningen, sprak over kansen voor de kust. Marketing is tegenwoordig een bittere noodzaak. Marketing moet je niet versnipperen. Er moet soms in iets grotere organisatorische eenheden worden gedacht. De relevante vragen zijn: is de kust één gebied en is er een relevante boodschap? Op dit moment is massatoerisme geen bedreiging. De kwaliteiten van het gebied trekken ook geen massapubliek aan. De uitdaging is om meer mensen te trekken. De Werelderfgoedstatus biedt kansen voor de kuststrook. De Waddenkust is onderdeel van een grotere, zeer toeristisch gebied. Het probleem is dat bezoekers de wal niet als onderdeel van de Wadden zien, maar als reisgebied ernaartoe. Het Waddengevoel begint vaak pas bij de boot; daar moet wat aan gedaan worden. Verder zijn de bereikbaarheid en de bebording op dit moment een probleem: probeer maar eens bij Noordpolderzijl te komen.

De succesfactoren zullen zijn: de bebording, bezoekerscentra en de gebiedsbegrenzing, waarbij toegangspoorten een vraagteken zijn. Zie het kustgebied als het zesde Waddeneiland. Een probleem vormt de tegenstelling tussen de organisatorische eenheid en de marketing-eenheid. Kijk maar eens naar de Canarische eilanden die zich gezamenlijk promoten, terwijl de Waddeneilanden ieder voor zich gaan. Het moet organisatorisch bij elkaar gebracht worden, anders wordt 'de Wadden' nooit een sterk merk. Bedenk ook: hoe groter de afstand, hoe meer gelijkenis. Zeker voor Zuid-Nederland en voor het buitenland kan het gebied beter als eenheid gepromoot worden.

Uit de discussie (de zaal met de voorgaande vier sprekers) kwam naar voren dat Duitsland het gebied beter integraal promoot. Ze hebben een meer herkenbare identiteit als Noordzeekust en een meer herkenbaar beschermingsniveau als nationaal park. De samenwerking is in Nederland teveel een zaak van de goede wil, het moet worden geforceerd. Samenwerking over de grens is wellicht een stap te ver, maar het zou goed zijn als men elkaar in het gebied minder als concurrenten ziet. Op de vraag van Margreeth de Boer wie het initiatief neemt, zegde Max van den Berg toe dat Marketing Groningen groot denkt en de samenwerking met Fryslân Marketing zal zoeken. Iedereen moet de portemonnee trekken. De heer Nijdam zal de partijen bellen. Vanuit de zaal reageert Alex Oostendorp van projectbureau Wieringerrand meer dat Noord-Holland ook meedoet, ook al lijkt vanuit Groningen Duitsland dichterbij. Wieringen is het zesde Waddeneiland. Overigens heeft de provincie Noord-Holland grote investeringen gedaan in de kop van Noord-Holland.

Na de pauze was het woord aan **Jos Bosman, lector Ruimtelijke transformaties aan de Hanzehogeschool Groningen.**

Hij sprak over zijn ideeën om op basis van inzichten uit de architectuur de noordelijke kustregio interessanter te maken. Hij deed dit aan de hand van vier inzichten: (1) de analogie, (2) 'event space', (3) complexiteit en tegenspraak en (4) eenvoud.

Bij analogie liet hij zien dat op basis van een oud type heel goed een nieuw type kan worden ontworpen, waarbij soms de schaal moet worden aangepast. Een voorbeeld is een op grotere schaal uitgevoerd vissershuisje. Bosman is wat minder enthousiast over gefantaseerde analogieën, zoals in Esonstad.

Voor het concept 'event space' wees hij onder meer op het plaatsje Nessmersiel, waar de veerboot naar het Duitse Waddeneiland Baltrum vertrekt. Daar lukt het, anders dan in Holwerd, wel om mensen te trekken en vast te houden. Er ligt een strand en het landschap is toegankelijk. Het helpt natuurlijk dat Duitsland meer een kustverblijfscultuur kent. De inrichting, dat zouden wij in Nederland echter beter kunnen.

Bij complexiteit en tegenspraak kun je denken aan het omgaan met de zeespiegelstijging, waarbij innovatieve woonvormen worden gezocht. Maar ook een restaurant in de Eemshaven kan als voorbeeld dienen. Deze kun je op een restplek in de haven neerzetten, waarbij je moet zoeken naar de kwaliteiten van die bijzondere locatie. Bij eenvoud geldt het voorbeeld van houten vakantiehuizen, die mooi in het kustlandschap kunnen worden geïntegreerd. Als voorbeeld presenteerde Bosman het

concept van een retro-camper waarvan de houten opbouw ook op een boot of als los element op het land kan worden geplaatst.

Bosman wees verder op het belang van infrastructuur, waarbij opvalt dat de snelweg A7 hier en in Duitsland ver van de kust af ligt. Naast bebording is daarom ook de infrastructuur heel belangrijk. De Eemshaven is een mogelijke attractor.

Directeur van het Groninger Landschap, Rita Jansen, benadrukte dat we, zoals Swart al opmerkte, goud in handen hebben. We mogen onze trots wel eens meer laten merken. De aanwijzing van de Waddenzee als Natura 2000-gebied wordt helaas vaak als belemmering en niet als keurmerk gezien. De Waddenzee moet een gezond en weerbaar systeem zijn, dan biedt het ook een basis

voor medegebruik. Helaas is dat nog onvoldoende het geval. De natuurbeschermingsorganisaties werken samen in de coalitie 'Wadden natuurlijk' om de natuur een stem te geven. We zetten geen hek om het gebied, maar treffen voorzieningen voor bezoekers. Waar mens en natuur elkaar wel in de weg zitten, zoals in het broedseizoen of bij hoogwater, moet je mensen geleiden. Als mensen de natuur kunnen beleven, dan ontstaat ook begrip voor de kwetsbaarheid van de natuur. Er moet worden gekeken waar een betere ontsluiting bij de kwelders kan worden gemaakt, zoals bij Noordpolderzijk.

Als laatste was het woord aan **Gregory Ashworth, hoogleraar planologie en city marketing aan de Rijksuniversiteit Groningen**. Hij stelde dat hij was uitgenodigd, omdat aan het einde van de dag vrijwel alles al is gezegd, maar dat een academische spreker altijd nog wel iets weet te verzinnen om over te praten.

Ashworth ging in op de gedachte 'identiteit als troef', de titel van het advies van de Raad voor de Wadden. Je maakt de stap van 'het gebied' naar 'de identiteit' en probeert er vervolgens geld aan te verdienen. Dat geld gaat dan weer naar het gebied om te worden ingezet ter versterking van de identiteit, zodat het cirkeltje rond is. Maar is het wel één gebied? Identiteit is een woord met twee tegengestelde betekenissen.

Het betekent 'dat wat uniek is', maar het betekent ook 'identificatie met ...'. Identiteit is geen conditie, maar een proces. We maken een identiteit door ons te identificeren. Locaties hebben uit zichzelf geen identiteit, die wordt ze door mensen gegeven. Authenticiteit is dan ook niet iets dat uit zichzelf bestaat.

Mensen hebben veel identiteiten, soms wel 150. Sommige van die identiteiten zijn plaatsgebonden, de meeste echter niet. Ook sommige vormen van toerisme zijn plaatsgebonden, maar veel andere vormen niet. Het probleem met toerisme is dat het vaak de plaatsen verandert die bezocht worden.

Uit het advies blijkt dat gemikt wordt op kleinschalig,

kwaliteitsgeïntereerd toerisme. Is dat haalbaar, bestaat die markt? De marketingmensen kunnen dat marketen, maar dan moet ze wel duidelijk zijn wat de doelen zijn. Wie vertelt de marketingmensen duidelijk wat de doelen zijn? De doelen zijn nu nog onhelder, vooral omdat er teveel doelen zijn. Je kunt niet alles doen, je zult mensen teleur moeten stellen. Het is tijd om keuzes te maken.

De aansluitende discussie richtte zich op de ruimte voor architectuur in de kuststrook en de vraag of daar één architect voor moet zijn of dat dat meerdere kunnen zijn. Daarnaast wees kunstenaar Kirsten Zwijnenburg op het zodanig inbouwen van het monument voor Anita Andriesen dat je je identiteit als mens in het gebied kan verliezen. Als mens word je dan onderdeel van de natuur. De mens is ook natuur.

De heer Firet (Staatsbosbeheer) wilde weten wat aan de leegte voorbij Holwerd te doen. De heer Bosman antwoordde dat het anders moet dan in Nessmersiel, want we willen geen Duitse zitstoelen. Er is geen Nederlands gevoel bij de Duitse verblijfscultuur. Het moet op onze eigen manier.

De heer Ashworth wees erop dat het vasteland met de rug naar het Wad staat. Het probleem is dat de dijk een barrière vormt, ook psychologisch. Mevrouw Jansen zag mogelijkheden de harde scheiding zachter te maken.

Aan het forum deden mee mevrouw **Barbara Rodenburg** (Goede Vissers), en de heren **Rein Hagenaars** (directeur Wonen Noordwest Friesland), **Hein Pols** (directeur Waddeninzicht) en **Herman Groenheide** (directeur Willemsoord BV).

Mevrouw Rodenburg vist op dezelfde duurzame wijze als vroeger gedaan werd. Wat dat betreft is er niets nieuws. Nieuw is dat vissoorten als de harder verdwijnen. De vissers zijn thuis op het Wad. Ze ziet kansen om toeristen de visserij op het Wad te laten meebeleven. Dat is iets heel anders dan de 'gluurnatuur' van de natuurorganisaties. Zeehonden achtervolgen vissersboten en zijn helemaal niet schuw, ze azen op vis. Het zou mooi zijn als toeristen dat konden meebeleven, dat is ook goed voor de draagvlak voor visserij in ons land.

De heer Pols vindt het uitgangspunt 'welkom op het Wad, maar met spelregels' een goede. Zorg voor mooie bebouwing en goede wandel- en fietspaden, dat is een goede manier om kennis te maken met het Werelderfgoed Waddenzee. Maar voor wandelpaden heb je ook accommodaties nodig, de gemeenten moeten met bestemmingsplan-

nen aan de slag. Voor de toekomst moeten doelstellingen worden geformuleerd van waaruit wordt gewerkt. Dat gevoel heeft Pols nog niet.

De heer Hagens wijst erop dat er wat aan de hand is in het gebied. De verpaupering dreigt. Bouw niet teveel nieuwe huizen, maar accepteer de krimp en probeer een kwaliteitsslag te maken. Vandaar zijn belangstelling voor landschappelijke en architectonische kwaliteiten.

De heer Groenheide vindt Den Helder een prachtige stad, al was hij ervoor gewaarschuwd toen hij ernaartoe ging. Iedere haven ontwikkelt zichzelf. De ondernemers moeten elkaar bestaansrecht geven. In vakantieparken worden bezoekers soms zoveel mogelijk ingesloten, maar dan blijven ze na een paar keer weg. Er moet een ruimer aanbod worden geboden. Er moet een visie zijn op wat verblijfsrecreatie is. Een haven heeft doorstroming nodig en moet niet teveel een camping worden. Een probleem is wel de geringe bereidheid van banken om te financieren.

Mevrouw Meijer (Regionaal College Waddengebied) wijst erop dat het uitvoeringplan voor het Waddenfonds gericht is geworden en mogelijkheden voor financiering biedt. De heren Revier (Hanzehogeschool Groningen) en Van Eerde (MKB Ameland) laten beiden een onderzoek uitvoeren naar de mogelijkheden van de Werelderfgoedstatus. Mevrouw Meijer ziet graag dat sites meer linken naar de site Werelderfgoed Waddenzee. Neem contact op met InterWad in Leeuwarden.

Mevrouw De Boer sluit de dag af met de opmerking dat de Raad voor de Wadden advies heeft uitgebracht en de partijen nu bij elkaar heeft gebracht. De Raad is geen uitvoerder, dus die partijen zijn nu aan zet. Wel zal de Raad ruchtbaarheid aan het onderwerp gaan geven, zowel in de regio als in Den Haag.

Mevrouw De Boer dankt alle sprekers, forumleden en andere deelnemers. Het is een dag vol verrassingen geweest!